

Študirani i(li) plundraši (31)

Vrlo dobro si u današnjem racionalnom svitu ljudi znaju predstaviti, ki/ka je študirani/študirana! Ti uživaju ugled i preštimanje u današnjem društvu, ar su specijalizirani na određeno polje našega života kade se dobro (?) putu. To ne znači da u našem svakidašnjem govoru nismo po ki put upotrijebili riječi „študirani vol“ – to su bili oni, ki su se jako dobro putili na svojem i študiranom polju ali drugačije nisu bili za život. Naš narod je poznao i nekada upotrijebio i drugu rič, ku danas ljudi već nećedu jako poznavati, u prvom redu mladi ne, (jer smo se u medjuvrjenu naučili da je „znanje vridnost i vlast, moć u društvu!“), ku smo se naučili (ili ni ne) vridnovati. Ki su to bili – ti plundraši?

Neki bi ta izraz „plundraši“ mogli zeti i za zbantovanje, špotanje. Naš rječnik (iz 1991.) veli *Intelligenzler m*, Klaićev rječnik (1990.) *plundre*, njem. *Plunderhosen* – široke hlače ke su ispod koljena imale zavezane nogvice i ke su po svemu nosili u određenom vrjenu dijaki na visoki škola, sveučilišći ali ke su nakon nacionalsocijalizma došle na čemeran glas. U našoj narodnoj interpretaciji su to bili oni, ki su se za nešto već držali od prostoga naroda i zato imali negativnu, čemernu konotaciju. Ali to su svakako bili naši školovani ljudi, ke su naši na jednu stranu zvišavali (osebito ako su se u svojem sjaju i priznali za Hrvate), a na drugoj bili nenavidni i pokušali dolimetati, zato su čudakrat i špotno upotrijebili rič „plundraš“.

U našoj petstogodišnjoj povijesti je plundraš dostao svoj značaj u zadnjih 100 ljet, kada su se naši ljudi od sredine 19. st. počeli polako študirati, ne samo za svećenika, ke smo mi znakovito zvali „gospodin“. I Ignac Horvat u svo-

joj novelici »Štefanićev gospodin« ostavlja otvoreno je ta „gospodin“ = gospodin ili plundraš. U prvom su redu, bar pri nas, upotrijebili rič „plundraš“ za fiškale (juriste), ke su držali za jako zvijane, ku zvijanost su još i usvitljavali na visoki škola.

Prilikom svečevanja „650 Jahre Universität Wien“ (2015.) smo pogledali nešto točnije matrikule sveučilišćev u Beču, Grazu, Trnavi, nešto manje u Požunu i Budimu i morali ustanoviti da su naši ljudi imali pretežno mogućnost studij teologije, ku su im

omogućile gospodarstvene prilike farov i štipendije rođakov.

Jedino su vračitelji i juristi (fiškali) u određenom broju ispali pozitivno iz toga okvira i vrlo je rijedak primjer inženira, kot je to bio Gašpar Laab iz Bizonje ili nešto malo kasnije Ivan/Juan Jakšić iz Uzlopa. Prva nesvećenička generacija u Gradišću (Karall, Klaudus, Pinezić, ...) su izobraženi u staroj Ugarskoj, istotako kot i prvi političari Zemlje Gradišća.

Još nešto moramo istaknuti u školovanju, da su žene počele prodirati u učiteljski staliz i u vračiteljski. To je postalo moguće oslobodjenjem od odvisnosti od gospodara ali zadalo i jako veliku odgovornost za osobni odgovorni put školovanja. Iz te okolnosti moremo tumačiti i veliko odseljivanje u velike varoše (Beč,

Grac, Budimpešta Jura, Sambatel, Požon,...) i veliku brigu zbog odseljenja u književnosti, (Miloradić, Horvat, Blazović), čim se ali nije moglo ublažiti prepolovljenje stanovništva u naši seli.

Vrlo žilavo je počelo dalje školovanje u Prvoj Republici Austrije. Stoprv po Drugom svitskom boju su naši ljudi raširili okvire višega školovanja na sva polja ponude na sveučilišći. Smanjila se teologija, povisila medicina i proširile pravne znanosti, umjetničke i sve druge grane, tehnika, agrarne, prirodne znanosti, sve do atomske fizike. A isto tako se intenzivirale izob-

100. GRADIŠĆE

ljet

piše
Nikola Benčić

no zalagati za svoje korijene iz kih izlazimo, bez toga da bi se zafuljali u psihološke borbe manje vridnosti). Svi sridnjoeuropski narodi imaju brojnu narodnu grupu izvan svojih državnih granic. Tako Austrija Južni Tiroi i tzv. „10. saveznu zemlju“ na ku su jako gizdavi, Hrvatska „Maticu iseljenika“, Madjarska ima milijune svojih u Vojvodini, Rumunjskoj, Ukrajini, Slovačkoj (i drugdir na svitu), kot i druge sridnjoeuropske države Poljska, Litva, Estonija... i druge. A da ni ne govorimo o Nimci na Volgi. Zač bi se mi morali sramovati ako se naša društva brigu za gradišćanske Hrvate i prik granic. Ali moramo naglasiti, da sve ove države stalno naglašavaju odgovornost školovanih kotrigov svoje narodnosti. Općenito mišljenje je, da su oni po svojoj izobrazbi u većoj mjeri odgovorni za svoju narodnost, što ali ne mora odgovarati po društveni znanosti i općoj normi, ka za sve miri istom mjerom. Samo skupno se moru rješavati teška egzistencijalna narodna pitanja, neki znanjem a drugi materijalnom ➔

Medjunarodna konferencija „Na putu u post-imperijalni poredak“

Povodom stote obljetnice postojanja savezne zemlje Gradišće se je internacionalna i interdisciplinarna konferencija bavila ugarsko-austrijskim graničnim područjem po završetku Prvoga svitskoga boja. Glavni pristup je bio diskutirati ovo područje i prik granic i razumiti prva ljeta po 1918. u znaku tranzicije sistemov, dakle kako je mišljenje od imperijalnoga do post-imperijalnoga sustava uticalo na ovu pokrajinu. Organizatori su bili Katarina Tyran s Instituta za slavistiku Bečkoga sveučilišta, Ibolya Murber, povjesničarka na ELTE u Sambotelu (s desna)

Katarina Tyran s Instituta za slavistiku Bečkoga sveučilišta i Ibolya Murber, povjesničarka na ELTE u Sambotelu (s desna)
foto: collegium hungaricum

BEČ – Srijedu, 22. septembra su svetačno otvorili konferenciju u auli na Campusu Bečkoga sveučilišta. Po pozdravu je direktor Instituta za poli-

potporom ali iza toga mora biti čvrsta narodna svist. Mogućnosti na tom polju su velike, tribamo samo razumom gledati na probleme, ke smo si sami nadrobili.

Još jednu zanimljivu karakterističnu crtu kulturnopovijesnoga razvitka moremo najti u ovom stoljetnom razvitku našega narodnoga života u Austriji. I pred bojem i po boju su mladi bili nemirni ždribići ki su vlikli narodna kola u moderniji svit. U Prvoj Republici Kolo sridnjoškolskoga djačtva, u Drugoj Republici HAK. Pomislmo samo na dva vrlo produktivne simpozije i diskusiju o gradišćanskohrvatskom jeziku u HAK-u, pak borbu za emisije u ORF-u. Studirajuća mladina su bili nositelji obnovenja i tirale starije na reforme i sljedeće modernije suvrime korake. To nigdor ne more oduzeti mladini, akoprem je morebit nezadovoljstvo sada dosta prošireno u našem društvu. □

tičku povijest u Budimpešti, Gábor Egry, dražao uvodno predavanje u kom se je fokusirao na pojedine osobe i njevo djelovanje u 1918. do 1922. ljeta i tako diskutirao lokalnu razinu u pogledu da tranzicijsko vrijeme i demokratizaciju u post-habsburškom prostoru općenito. Tako je dao širji kontekst za bivši zapadno-ugarski a kašnje gradišćanski slučaj. Po keynote-predavanju je Ibolya Murber predstavila svoju najnoviju knjigu na ovu temu, ku je pisala na nimškom jeziku. Glavni poticaj da je bio pokrenuti dijalog med austrijskimi i mađjarskimi povjesničari na pitanje postanka Gradišća, jer svaka strana poprilično odvojeno djela na temu iz svoje perspektive, prem da bi bilo plodnije i gledati kade se povijest ispreplete i kako moremo i prik granic govoriti o jednoj povijesnoj činjenici, ka je imala različne posljedice s ov i s onkraj granice.

Četvrtak i petak se je konferencija onda nastavila u Collegium Hungaricum u drugom bečkom kotaru. Ovo mjesto da su svisno zibrali, su organizatori naglasili, kako bi i prostor diskusije spajao Austriju i Mađjarsku. Pozivu za doprinos konferenciji su se odazvali brojni znanstveniki i znanstvenice iz Austrije, Mađjarske, Nimške i SAD-a. Kako su organizatori naglasili, im je bilo i važno uključiti različne znanstvene perspektive, tako da predavači nisu bili samo povjes-

ničari, nego i geografi i filolozi. U prvom panelu je stalo u fokusu, kako se implementirao novi poredak i ke konzekvencije je to imalo. Tamás Székely iz Marburga govorio o sigurnosni pitanji onoga vremena, Michael Burri iz Pennsilvanije predstavio je djelovanje granične komisije saveznice a Ferenc Jankó iz Budimpešte diskutirao je ulogu austrijskih i nimških geografov pri stvaranju Gradišća.

Drugi panel je bio posvećen političkoj mobilizaciji i nasilju. Ibolya Murber je diskutirala ulogu boljševizma i anti-boljševizma u borbi za Zapadnu Ugarsku, Tamas Révész iz Budimpešte je analizirao djelovanje veteranov s onkraj i okraj granice. Dva povjesničari iz Beča, Richard Lein i David Schriffel su se posvetili austrijskoj okupaciji Gradišća 1921. lj. (Lein) i pokušaju restauracije kralja Karla u istom ljetu (Schriffel).

Michael Schreiber

foto: collegium hungaricum

U tretom i zadnjem panelu toga dana je znanstveni naraščaj predstavio svoje istraživanje: Sabine Schmitner iz Bečkoga Novoga Mjesta tr Adrienn Nagy iz Sambotela su govorile o šmugljanju prik granic iz austrijske i ugarske perspektive, a Filežac Michael Schreiber diskutirao je austrijski granični režim i posljedice za krijumčarenje u ljeti po I. svitskom boju. U petak su održali četvrti panel konferencije, ki se je bavio ugarsko-austrijskim graničnim područjem u pogledu na djelovanje staležev i kao večejezični prostor. U ovom panelu je referirao Hanes Grandić, ki se je posvetio staležnim strukturam po I. svitskom boju. Melinda Harlov-Csortán iz Kisega izlagala je o obitelji Esterházy i kako je uticala promjena sistemov na njevo imanje. Zadnje predavanje držala je Katarina Tyran, ka se je posvetila gradišćanskim Hrvatom u pogledu na to, kako se je pitanje etničke pripadnosti i lojalnost prema različnim državam odrazilo na jezično pitanje. Konferencija je završila petak, 24. IX. otpodne izletom u Solunak na jubilarnu izložbu »Mi smo 100. Gradišće piše povijest«. Polag riči organizatorov su jako zadovoljni ovim znanstvenim skupom. Pred svim i u diskusija se je pokazalo čuda potencijala na ovu temu općenito, ali pred svim i u pogledu na prikgraničnu i interdisciplinarnu razmjenu perspektivov i pristupov. (uredn.)